

Alfons Vansteenwegen

Blijf **ver**
schil
Respecteer
het anders-
zijn **lig**

Sterck & De Vreese

Met dank aan Roger Creyfen en Dennis Van Dyck

© 2022 Alfons Vansteenwegen | uitgeverij Sterck & de Vreese

Omslagontwerp Sander Pinkse
Boekverzorging Elgraphic

ISBN 978 90 5615 871 2
NUR 736

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Sterck & de Vreese, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Sterck & de Vreese.

Sterck & de Vreese is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl

Inhoud

Inleiding: onverschilligheid alom	7
Verschillig zijn in denken en doen	15

A Wat is verschillig zijn? 17

1. Iets kunnen waarnemen als een afzonderlijk ding	21
2. Het bewustzijn van het eigen perspectief	24
3. Het onderscheid maken tussen begrippen	28
4. Verschillig zijn is toekomstgericht zijn	34
5. Verschillig zijn maakt een keuze mogelijk	37
6. Verschillig zijn is iets belangrijker vinden dan iets anders	40
7. Verschillig zijn is ook verwondering	43
8. Verschillig zijn is kennisdrang	46
9. Passie en verliefdheid zijn vormen van verschillig zijn	51
10. Verontwaardigd zijn is verschillig zijn	55
11. Wie verschillig is, engageert zich	58
12. Verschillig zijn is leven met spiritualiteit	62

B Onverschillig zijn in de praktijk 65

Het woordenboek 67

'Toegepaste' onverschilligheid 71

Zinvolle onverschilligheid? 80

C Domeinen van verschillig zijn 85

Vershillig zijn in het samenlevend paar 87

Vershillig zijn in de politiek 90

Vershillig zijn in de seksuele omgang 93

Vershillig zijn in spiritualiteit, religie en atheïsme 95

Vershillig zijn in de kunsten 97

D Pathologie van extreme verschilligheid? 101

E Besluit: Word verschillig en zet je in 109

Literatuur 115

Inleiding: onverschilligheid alom

Soms leer je uit je fouten. Enkele jaren geleden werd ik getroffen door het feit dat vele mensen in onze maatschappij en in de media hun oude levensopvattingen overboord hadden gegooid. De gelovigen werden minder godsdienstig, vele vrijzinnigen minder strijdend. Alle grote politieke partijen stapten in een soort neoliberal kapitaalisme, zij het in een door de staat geregelde vorm. En de gewone man vond dat die levensopvattingen en politieke standpunten allemaal op elkaar leken. Het verschil ertussen leek verdwenen.

7

Ik dacht dat de meeste mensen dan voor de zin van hun leven een beroep zouden doen op de wetenschap. Dat de wetenschap de godsdienst zou vervangen. Dat mensen de grote levensvragen *‘Waarom ben ik hier, wat is de zin van het leven? Hoe word je gelukkig? Hoe moet je leven?’* met wetenschappelijke antwoorden zouden proberen op te lossen. Het populaire recente boek van Steven Pinker, *Verlichting nu*, propageert bijvoor-

beeld het idee dat de wetenschap op de levensvragen kan antwoorden.

Dat kan de wetenschap natuurlijk niet! Ze kan wel zeggen hoe de dingen zijn, maar niets of weinig over het waarom en waartoe van het menselijk leven. En dus schreef ik een boekje dat ingaat tegen die overdreven aanbidding van de wetenschap: *Liefde is meer dan chemie*.

8 Wat bleek? Snel werd het duidelijk dat ook de bijdrage van de wetenschap haar glans had verloren in het denken van de man in de straat. Er bleef nog weinig aanbidding van de wetenschap over. Strikt wetenschappelijke uitspraken werden benaderd als ‘meningen’ die niet meer waard zijn dan wat elk van ons denkt. Kortom, velen zijn onverschillig geworden voor de wetenschappers en de experts, van wie de kennis – ten onrechte – wordt herleid tot een mening-zoals-een-andere.

Niet alleen werd de bijdrage van de wetenschap gerelativeerd, sterker nog: mensen verloren geleidelijk aan alle belangstelling voor allesomvattende levensopvattingen. Meer en meer werden ze onverschillig voor de grote inspiratiebronnen over het leven. Ik hoorde zelfs op de radio uitspraken waarin ideologieën als iets negatiefs werden bestempeld.

Die onverschilligheid uit zich op vele vlakken. Ze is er zeker voor wat mensen ‘de politiek’ noemen, maar ook voor alles wat zin aan het leven zou moeten geven. Ik werd getroffen door de grote onverschilligheid op dat vlak. *‘Het heeft geen belang meer wat je denkt over het leven’, ‘Ik stem telkens op een partij, meer op toeval dan vanuit mijn visie op het leven.’*

Maar er zijn nog veel meer tekenen van die onverschilligheid.

Denk maar aan de grote onverschilligheid voor de vluchtelingen die vanuit Syrië, Afghanistan en andere landen bij ons aankomen.

De grote onverschilligheid voor de duizenden die verdrinken in de Middellandse Zee en in de Noordzee wanneer ze in gammele speelgoedbootjes het Kanaal oversteken!

De grote onverschilligheid voor de toenemende armoede.

De grote onverschilligheid voor de zieken en gehandicapten in onze maatschappij, die soms meer dan tien (tien!) jaar moeten wachten op een uitkering waar ze vandaag(!) wettelijk recht op hebben.

De grote onverschilligheid voor de internetreuzen en gigantische bedrijven die hier wel geld ophalen, maar (bijna) geen belasting betalen. Ze kopen alle concurrerende bedrijven op en worden zo almachtig.

9

De allesoverheersende onverschilligheid raakte me midscheeps.

Als je er wat langer bij blijft stilstaan, dan ontdek je meteen dat die onverschilligheid zelf ook een ideologie is. Formuleringen als: *'Alles is gelijk'*, *'Het is allemaal om het even'*, *'Het heeft allemaal geen zin'*, *'Het leven is niet meer dan het vullen van een grote put'* zijn uitingen van die ideologie van onverschilligheid. Je staat zo volledig gelaten in het leven. Onverschillig zijn is dan een levensopvatting.

Die onverschilligheid gaat dikwijls gepaard met een diep gewortelde ontevredenheid over hoe de maatschappij georganiseerd is. Ook al behoren de Lage Landen tot de wereldtop op het vlak van welstand, voorzieningen, sociale middelen, beroepsinkomen, bezittingen enzovoort, toch klaagt men.

Wellicht heeft die onverschilligheid ook te maken met de media, die je overspoelen met een massa data die niet meer te overzien is. We leven al lang niet meer in de informatiemaatschappij. We worden gewoon overladen met te veel informatie ineens, waardoor alleen ruis overblijft. Wie is er nog in staat om uit al die ruis de relevante informatie te halen? Je leeft in een soort chaos. Je wordt geconfronteerd met een toestand van indifferentie, een toestand waarin er geen verschillen meer bestaan. Niets is nog duidelijk of scherp afgelijnd. *Fake news* alom. Met Hegel zeggen we: 'In de nacht zijn alle koeien zwart.'

10

De overdosis ellende die op onze schermen voorbijflitst, stompt af. Elke dag opnieuw zien we palmbomen die gevaarlijk buigen door stormwinden met orkaankracht, kolken rivieren met grote kracht door dorpen die worden weggespoeld, zien we krijgers met wapens de overwinning vieren en de overwonnenen onderdrukken. De mensen die erdoor getroffen worden, kennen we niet. Het zijn anonieme gezichten, we spreken ze niet aan met hun naam, we hebben geen idee wat ze voelen of denken op dat noodlottige moment in hun leven. De ellende is heel ver weg van ons dagelijks bestaan. Zo ver dat je slechts onmacht voelt. Je kunt er weinig of niets aan doen. Je haalt de schouders op en scrollt verder op je smartphone. Gelatenheid en een soort aangeleerde en opgedrongen onverschilligheid maken zich bij velen van ons meester.

Heel zelden krijgen we een wake-upcall. Denk aan het schokkende beeld van het verdronken jongetje dat aanspoelde op het Turkse strand van Akyarlar, nadat een boot met vluchtelingen was gezonken. Het beeld van dat dode driejarige jongetje, Aylan Kurdi, met een rood T-shirt, een blauw broekje en sandaaltjes, raakte ons diep. Niemand kon onberoerd naar het hoopje ellende kijken. Het werd een magisch,

hallucinant iconisch beeld voor de hele vluchtelingencrisis. Het maakte ons – heel even – verschillig!

Een onverschillige houding zorgt voor een gemakkelijke omgang met bijvoorbeeld diversiteit in onze samenleving, want ‘alles is toch gelijk?’ Er ontstaat een gedachteloze aanbidding van ‘de gelijkheid’. Rassen en godsdiensten zouden gelijk zijn. Mannen en vrouwen zouden gelijk zijn. Homo’s en hetero’s zouden gelijk zijn. Alle politieke meningen en zelfs alle grote verhalen en ideologieën zouden gelijk zijn. Er heerst een vorm van ‘gelijkheidsdenken’.

Hannah Arendt heeft het begrip ‘*Gedankenlosigkeit*’ als een filosofisch kernbegrip geformuleerd. Zij heeft het over het gemis aan kritische reflectie over zaken die moreel en politiek van belang zijn.

11

Tegenover een dergelijke onverschilligheid enerzijds en het gemakkelijke gelijkheidsdenken dat er deel van uitmaakt anderzijds moet er dringend opnieuw aandacht komen voor het verschil. Er moet weer plaatsgemaakt worden voor verschillen en onderscheid. De dingen moeten opnieuw scherpgesteld worden. Je moet leren differentiëren. Meer nog, *je moet opnieuw leren discrimineren, in de positieve zin van dat woord!* Dat wil zeggen: het juiste onderscheid leren maken. We mogen ons niet neerleggen bij die heersende gelatenheid. Er is een vernieuwde inzet nodig.

Een reflectie over *verschillig zijn* dringt zich meer dan ooit op. Daarom loont het de moeite stil te staan bij wat dat is: verschillig zijn en te zoeken naar de gevolgen ervan voor je dagelijks leven.

Enkele jaren geleden lanceerde de Nederlandse omroep VARA een campagne met als slogan ‘Wees verschillig’. Een Vlaamse politica schreef een boek getiteld *De verschilligen*. Maar wanneer ik de woorden ‘verschillig’ en ‘verschilligheid’ intik in Word, worden ze in het rood onderstreept. Dat wil zeggen dat er iets mee aan de hand is. Meestal geeft die rode lijn tikfouten aan. Maar hier geeft mijn pc een ander signaal. De woorden ‘verschillig’ en ‘verschilligheid’ worden onderstreept, omdat ze **niet** voorkomen in het woordenboek van Word en dus niet gebruikelijk zijn in onze taal.

12 Dit vereist natuurlijk een reflectie over de eventuele betekenissen van het woord en het begrip ‘verschillig’. Hoe zou je dat woord kunnen definiëren? Wat zou de betekenis ervan kunnen zijn? Heeft het een voldoende onderscheiden betekenis om het op te nemen in de taal? Hoort het thuis in ons algemeen taalgebruik? Hebben we dat woord nodig?

Wie de betekenis van een woord onderzoekt, gaat eerst rondneuzen in de etymologiebank van het Nederlands. Daar leer je hoe voor heel veel woorden in het Nederlands de betekenis door de eeuwen heen veranderde. Zo leer je de oorspronkelijke betekenis van een woord beter te begrijpen. Is een dergelijke uitleg van het woord ‘verschillig’ beschikbaar? Hier hebben we een probleem. Het woord ‘verschillig’ bestaat als zodanig niet in het Nederlands. Het is een *neoterm*. Er is geen etymologische uitleg te vinden.

Laten we dan eens kijken naar de oorsprong van het woord ‘verschillend’. Voor de etymologie van ‘verschillend’ verwijzen etymologen naar het woord ‘schelen’. Inderdaad, ‘Het kan me niet schelen’ betekent: het maakt me niets uit, het maakt geen ver-

schil. 'Scillen' of 'scelen' betekende rond 1200 'van mening verschillen'. '*Selden of niet dat si schillen*' betekende rond 1400 'Zelden of nooit hebben ze een meningsverschil'. 'Verschillend' zou verder ook nog teruggaan op het woordje *skil*, dat 'onderscheid', 'begrip', 'gebrek', 'schade' en 'grens' betekent. *Skilja* heeft te maken met splijten, klieven, onderscheiden en ... begrijpen.

Verschillig zijn in denken en doen

Met dit boek wil ik, uitgaand van de vele betekenissen die ‘verschillig zijn’ zou kunnen hebben, oproepen tot meer verschilligheid in denken en doen.

15

Eerst ga ik na welke betekenisgeving ‘verschillig zijn’ precies zou kunnen dekken. Ik doe een aantal voorstellen. Ik ontwikkel een twaalftal mogelijke betekenissen met voorbeelden die aanzetten tot een verandering (verschil!) in het gedrag.

Daarna maak ik een uitstap naar een verwant woord waarmee we wél vertrouwd zijn in onze taal, namelijk ‘onverschillig’. Ik geef weer wat de woordenboeken hierover zeggen. Ik exploreer een aantal vormen van wat je zou kunnen noemen ‘toegepaste’ en ‘zinvolle’ onverschilligheid.